

"De Korhaan"

jaargang 36 - april 2008 - nr. 2

Woordje van de voorzitter

De winter van 2007-2008 zal de geschiedenis in gaan als "zeer zacht": temperaturen ver boven het vriespunt (en vaak boven de 10°C) waren geen uitzondering. De maanden december, januari en februari brachten ons, ondanks enkele weken nachtvorst, vaak zonnig en zacht weer ... naast zware regenbuien en storm.

En de natuur reageerde hier natuurlijk op.

Wist je dat de eerste Gewone Pad al op 12 januari gesignaleerd werd? En op 17 januari werden al Alpenwatersalamanders gevonden. Op 23 februari werd de eerste Aardhommel gemeld en eind februari droomde een Natuurpunter reeds van de eerste Tijftjaf ... hoewel de 1ste zangpost pas begin maart werd gemeld.

Het zachte weer maakte dat heel wat natuurliefhebbers een deel van hun vrije tijd buiten doorbrachten want er kwamen heel wat vogelwaarnemingen binnen zodat we op de redactie veel werk hadden ze een beetje te selecteren. De meest interessante werden opgenomen ... de overige meldingen kun je terugvinden op onze website www.noorderkempen.be.

Deze keer werden we niet echt overspoeld met artikeltjes, zodat 'De Korhaan' een ietsje minder dik is. Niettemin hebben we toch een aantal interessante bijdragen

Ondertussen hebben onze cursisten de 1ste lessen over 'Vogelzang' reeds achter de rug. Ook dit jaar mogen we van een groot succes spreken: een 50-tal geïnteresseerden hebben zich ingeschreven, zowel beginnende vogelliefhebbers als gevorderden. Dankzij het zacht weer konden ze al heel

wat soorten leren kennen.

Verder staat het voorjaar bol van de leuke activiteiten: wandelingen door het Grenspark en De Maatjes, een voordracht over 'Vlinders' en een 'Grassenwandeling' staan nog gepland. Uiteraard loopt de 'Vogelcursus' verder.

We vragen ook reeds uw aandacht voor de 'Nachtvlindercursus' die in de zomer staat geprogrammeerd en voor de 'Paddenstoelencursus' van het najaar. Meer info vind je verder in deze 'De Korhaan';

Traditiegetrouw willen we in het aprilnummer onze sponsors van harte bedanken. Dankzij hun financiële steun kunnen we onze "Korhaan" publiceren zoals wij het graag hebben: interessant en leuk om lezen.

Natuurpunt-Noorderkempen komt naar je toe!

Natuurpunt-Noorderkempen gaat letterlijk "de boer op".

Tijdens de Hoevedagen op 14 en 15 juni zul je onze infostand kunnen vinden in de hoeve langs de Vogelenzangstraat. Kom met familieleden, vrienden en kennissen zeker eens langs ... de sfeer zal er (als steeds) heel gezellig zijn. Als afsluiter van het voorjaar zul je ons op 22 juni kunnen aantreffen in de grote tent op de terreinen van Aquafin. Dit naar aanleiding van de opening van het hernieuwde waterzuiveringsstation te Kalmthout (Handelaar). We houden ook hier een infostand open met informatie over de vereniging en een educatieve kijk op het dierlijk en plantaardig leven in 'zuiver water' én je kunt onze werking steunen door een hapje en/of een drankje te komen nuttigen (aan zeer democratische prijzen).

Leuk detail wie met de fiets komt krijgt een gratis consumptiebonnetje.

Wij hopen je op één (of beide) manifestaties te verwelkomen.

Joris Pinseel

Onze boekenwinkel

Momenteel beschikken we nog over een aantal natuurboeken. Tijdens een aantal promotie-activiteiten werden ze te koop aangeboden. Wij geven nu alle leden de kans om 'goedkoop' een interessant boek aan te schaffen. Misschien een idee voor een verjaardag of speciale gelegenheid.

Grenspark De Zoom-Kalmthoutse Heide	€ 11,50
Geneeskrachtige kruiden en planten	€ 6,50
Paddestoelen	€ 6
Dieren en planten in de tuin	€ 6,50
Vijvers & waterpartijen	€ 6,50

De boeken worden niet per post opgestuurd!

Indien U ze wenst te bestellen (en afhalen) gelieve contact op te nemen:

- **Inlichtingen: Joris Pinseel (tel. 03/667.57.97)**

Natuuractiviteiten

Overzicht van april tot juli 2008

zaterdag 5 april

OOSTKANTONS

“Vogels”

6.00 u. (19.00 u.)

NEC “De Vroente, Putsesteenweg, Kalmthout

Na het succes van vorig jaar gaan we in dit stukje België terug op zoek naar een aantal specifieke vogelsoorten.

Mogelijk krijgen we hier soorten te zien zoals Notenkraker, Waterspreeuw, Grijskopspecht en Rode Wouw. Ook bestaat er een kans dat we Korhoenen te zien krijgen in de Hoge Venen! Een aanrader voor elke vogelliefhebber!

Meebrengen: telescoop/verrekijker, laarzen en aangepaste kledij en niet te vergeten picknick en voldoende drank.

Reisbijdrage: 0,05 euro/km voor de chauffeurs

Inschrijven verplicht en graag voor 2 april 2007

• **Inlichtingen en gids: Wouter Vanwesenbeeck (GSM - 0495/629762)**

zondag 20 april

KALMTHOUTSE HEIDE

“Lentewandeling”

8.00 u. (12.00 u.)

Parking “Zuid”, Verbindingsstraat, Kalmthout

Het rustige en waterrijke noordelijk gedeelte van de Kalmthoutse Heide krijgt tijdens deze lentetocht de nodige aandacht. We genieten van het landschap en gaan op zoek naar vogels. Veel lentesoorten zijn reeds aanwezig en laten zich van hun beste kant horen: Tjiftjaf, Fitis, Boompieper, Roodborsttapuit, ... Het Stappersven met de grote watervogelpopulatie krijgt de nodige aandacht.

Meebrengen: laarzen, verrekijker en/of telescoop en aangepaste kledij.

• **Inlichtingen en gids: René Nelen (03/667.33.83)**

zaterdag 3 mei

KALMTHOUTSE HEIDE

“Dauwtrip”

5.30 u. (8.30 u.)

NEC “De Vroente”, Putsesteenweg, Kalmthout

Op de Kalmthoutse Heide zijn 's morgensvroeg heel wat vogelsoorten actief: Fitis, Boompieper, Boomleeuwerik, Roodborsttapuit en zelfs Wulp laten zich horen. Kom zeker langs en geniet van de natuurlijke rust van de Heide.

Meebrengen: laarzen, verrekijker en aangepaste kledij.

• **Inlichtingen én gids: Hedwig Lauriks (03/666.63.68)**

Deze wandeling kadert in de lessenreeks ‘Vogels’ maar ook niet-cursisten kunnen aan deze wandeling deelnemen!!!

zondag 4 mei

‘MOLENPLAAT’ te BERGEN OP ZOOM

“Vogelwandeling”

7.30 u. (12.30 u.)

Parking Heuvelplein, Kapelstraat, Essen-Centrum

De Molenplaat, grenzend aan het Markiezaatsmeer te Bergen op Zoom, is een heel gevarieerd gebied en een paradijs voor vogels. De plasjes trekken verschillende steltlopers, eenden, meeuwen en sternensoorten aan. In het rietveld vind je o.a. Rietzanger, Blauwborst, Bruine kiekendief. Het gebied herbergt ook een oeverwaluwkolonie. Een aanrader voor de vogelliefhebber.

Meebrengen: telescoop/verrekijker, stevige stapschoenen en aangepaste kledij.

• **Inlichtingen én gids: Igor Vandamme (tel. 03/666.06.80)**

maandag 12 mei

DOMEIN COGELS

“Natuurwandeling”

13.00 u. (17.00 u.)

Parking Kerk-Hoek, Moerkantsebaan, Essen-Hoek

Eén van de mooiste gebieden binnen het Grenspark is het “Domein Cogels”. Een afwisseling van landschappen maakt dat dit gebied een unieke plaats inneemt. Bij voldoende water vormen de “meeren” een ideale plek om watervogels waar te nemen. Bij droogte kunnen we daarentegen unieke planten aantreffen op de bodem van de ‘Groote Meer’.

Meebrengen: stevige schoenen/laarzen, verrekijker en/of telescoop.

Gidsen: René Nelen en René Peeters

Deelname: 4 euro

• **Inlichtingen: René Nelen (03/667.33.83)**

vrijdag 23 mei

DE MAATJES

“Avondwandeling”

19.00 u. (22.45 u.)

Kerk Nieuwmoer, Dorpsstraat, Kalmthout-Nieuwmoer

De zon verdwijnt langzaam en stilaan komt het vogelwereldje tot rust. Maar eer we zo ver zijn kunnen we nog genieten van een heus vogelkoor: Blauwborst, Kleine karekiet, Grutto, ... De laatste Merel, de laatste Tijftjaf verheft nog even zijn stemmetje om langzaam plaats te maken voor de nachtbrakers. Misschien horen of zien we wel een Steenuiltje of een Waterral. Kom zeker langs en geniet mee!

Meebrengen: laarzen, verrekijker en/of telescoop, veldgids en aangepaste kledij. Ook muggenmelk kan nuttig zijn.

• **Inlichtingen én gids: Wouter Van Wesenbeeck (GSM - 0495/629762)**
Deze wandeling kadert in de lessenreeks ‘Vogels’ maar ook niet-cursisten zijn welkom en kunnen aan deze wandeling deelnemen!!!

zaterdag 24 mei

GRENSPARK

“Dagwandeling ... Landschapstocht”

9.00 u. (16.00 u.)

NEC “De Vroente”, Putsesteenweg, Kalmthout

Chris & Cees nemen de liefhebber op tocht doorheen de mooiste landschappen van het Grenspark. Ze gidsen een dagtocht van om en bij de 20 km doorheen de mooiste plekjes van het Grenspark “De Zoom-Kalmthoutse Heide”. Ze doorkruisen allerlei prachtige landschappen: naaldbossen, heidevlakten, stuifgebieden, vennengebied, ... Voor wie van een stevige wandeling houdt ... het Grenspark beter wil leren kennen ... een aanrader.

Meebrengen: Laarzen en aangepaste kledij en niet te vergeten picknick en voldoende drank.

Gids: Cees Van Laerhoven

• **Inlichtingen: Chris Van der Sypt (03/666.48.03)**

vrijdag 13 juni

DE KALMTHOUTSE HEIDE

“Nachtzwaluwen”

22.00 u. (24.00 u.)

Parking ‘Noord’, Verbindingsstraat, Kalmthout

De Nachtzwaluw is en blijft voor heel wat vogelliefhebbers een geheimzinnige vogel. Zijn gedrag, zijn geluid en zijn levenswijze is uniek binnen onze inheemse vogelfauna.

Tijdens deze avondwandeling maken we nader kennis met de ‘Geitenmelker’.

Let op!!

De parkeerplaats ‘Noord’ langs de Verbindingsstraat is enkel te bereiken via Essen-Centrum (Moerkantsebaan en Verbindingsstraat).

Wegens de werken in de Huybergsebaan is deze weg niet te gebruiken!

Meebrengen: verrekijker, laarzen, aangepaste kledij, muggenmelk

Gids: Herman Jacobs

• **Inlichtingen: Herman Jacobs (03/677.35.98)**

zaterdag 14 juni

BEEKDAL VAN DE KLEINE AA

“Grassenwandeling”

13.00 u. (15.30 u.)

Parking Heuvelhal, Kapelstraat, Essen-Centrum

Grassen komen in allerlei biotopen voor en vormen een zeer soortenrijke groep binnen onze inheemse flora ... vaak zijn ze moeilijk op naam te brengen. Dit jaar gaan we op zoek naar verschillende soorten die we in een urbaan en landbouwlandschap (maïsvelden, graslanden, wegbermen, woonwijken) kunnen vinden. Het wordt een leerrijke namiddag ... geen moeilijke termen ... geen wetenschappelijke uitleg ... a.d.h.v. eenvoudige kenmerken leren we een aantal grassen herkennen.

Meebrengen: laarzen of stevige wandelschoenen, verrekijker en/of loop en aangepaste kledij.

Gids: Joris Pinseel

• **Inlichtingen: Joris Pinseel (03/667.57.97)**

Deze wandeling gaat door i.s.m. de Natuurgidsen van Essen-Kalmthout.

zaterdag 14 juni

HOEVEFEESTEN

zondag 15 juni

HOEVEFEESTEN

13.00 u. (17.00 u.)

Vogelenzangstraat, Kalmthout

Tijdens het weekend van 14 en 15 juni heerst er in Kalmthout een grote bedrijvigheid, met de "Strip- en Hoevefeesten". De Hoevefeesten vormen voor Natuurpunt-Noorderkempen een mooie gelegenheid om een ledenwervingsactie te houden. De hoeve geeft een prachtig Kempisch gevoel en er heerst op de Hoevefeesten een heel toffe sfeer.

Wie wil meehelpen de bezoekers in te lichten over het landbouwhabitat met mooie vogels (mussen, zwaluwen, kerkuilen, ...), onze standpunten kenbaar te maken aan het grote publiek, kinderen een mooie knutselnamiddag te bezorgen, leden aan te werven, ... kortom om ons standje te bemannen? We zoeken nog vrijwilligers, al is het maar voor 1 uurtje.

Of kom gewoon langs om de sfeer op te snuiven en je sympathie met onze vereniging in de verf te zetten.

• **Inlichtingen: Igor Vandamme (tel. 03/666.06.80)**

zondag 22 juni

BEEKDAL KLEINE AA

"Opening van waterzuiveringsstation"

13.30 u. (17.30 u.)

Terreinen Aquafin, Handelaar, Kalmthout

Op zondag 22 juni opent de vernieuwde rioolwaterzuiveringsinstallatie van Kalmthout zijn deuren voor het grote publiek. Medewerkers van Aquafin begeleiden de bezoekers op de weg van vuil naar schoon water. U kunt de infostand van Natuurpunt bezoeken. Wij laten U kennismaken met het plantaardig en dierlijk leven in een zuivere beek. U kunt ook nog genieten van een lekker drankje in onze stand. Oxfam-Wereldwinkels werkt mee.

Breng familie, vrienden en kennissen op de hoogte van deze activiteit.

Wie met de fiets komt krijgt een gratis consumptiebon.

• **Inlichtingen: Joris Pinseel (03/667.57.97)**

zaterdag 28 juni

SPIJKERBROEKJE

"Beheerswerk"

8.00 u. (12.00 u.)

Parking Spijkerbroekje, Spijker, Essen-Centrum

Jaarlijks onderhoud van het reservaat ... maaien en afvoeren van gras.

Meebrengen: grashark of riek, handschoenen, goed humeur.

• **Inlichtingen: Wim De Bock (tel. 03/667.49.19)**

zondag 29 juni

NATUUR IN DE BUURT

“Molenbeek”

13.45 u. (16.00 u.)

Parking “Kiekenhoeve”, Moerkantsebaan, Essen-Heikant

Een **fietstocht** naar een uniek stukje natuurontwikkeling in de buurt van Roosendaal in het beekdal van de Molenbeek (zo heet onze Kleine Aa op Nederlands grondgebied).

We kunnen hier zien hoe men in Nederland waterproblemen aanpakt met natuurontwikkeling als bijkomend element. Grote delen landbouwgrond werden omgevormd naar **overstromingsgebied** om mogelijke wateroverlast op te vangen. De oorspronkelijke waterloop met meanders werd hersteld, amfibieënpoelen werden aangelegd, moerasbosjes werden gecreëerd, ... kortom ... het is meer dan de moeite waard om zien.

Meebrengen: fiets, verrekijker en aangepaste kledij

Gids: René Peeters

- **Inlichtingen: René Peeters (tel.03/297.42.82)**

vrijdag 4 juli

NATUUR IN DE BUURT

“Gierzwaluw-wandeling”

20.30 u. (22.00 u.)

Kerk O.L.Vrouw, Nieuwstraat, Essen-Centrum

De oudervogels verzamelen voedsel voor hun jongen en komen regelmatig langs de nesten; de jeugd geniet volop van hun vrijheid en amuseert zich in het luchtruim. Bij mooi weer gieren ze aan hoge snelheid door de straten van Essen. Een waar spektakel !!

Wij stappen door het Centrum van Essen langs de belangrijkste nestplaatsen.

Meebrengen: verrekijker en aangepaste kledij

- **Inlichtingen en gids: Wim De Bock (tel. 03/667.49.19)**

Als het beestje maar een naam heeft ... Dialectwoorden voor dieren in Brabant

Voor wetenschappelijke zoölogische benamingen in het Standaard-Nederlands, geldt het principe dat er voor ieder dier maar één naam is, en niet meer dan dat. In 'niet-gestandaardiseerde' talen - zeg maar dialecten - kunnen aan een dier meerdere (volks)namen worden toegekend.

Die variatie in benamingen en hun oorsprong vormen het onderwerp van dit artikel. Enkele door hun naam opvallende dieren passeren de revue.

Wanneer in dit artikel de term "Brabant" gebruikt wordt, bedoelen we daarmee de huidige provincies Antwerpen en Noord-Brabant, oorspronkelijk behorend tot het voormalige Hertogdom Brabant.

Geitenmelker

... wordt in Brabant de nachtzwaluw genoemd. Dialectwoorden voor dieren kunnen behoorlijk raadselachtig en verrassend zijn, wat zeker geldt voor **geitenmelker**. Het motief voor deze naam blijkt op een oud bijgeloof te berusten. De nachtzwaluw zou 's nachts de melk uit de uiers van geiten komen zuigen, die vervolgens geen melk meer gaven of zelfs blind werden. Dat volksgeloof wordt al door de Romeinse staatsman, magistraat en schrijver Plinius de Oudere (23-79 na Christus) beschreven in zijn encyclopedische werk "*Historia Naturalis*". Ook tal van dialectnamen uit andere streken in Europa zijn te herleiden tot zijn wetenschappelijke naam - die in het Latijn gesteld is - **Caprimulgus**. Natuurlijk maakt de nachtzwaluw de geiten niet echt blind en drinkt hij ook geen melk, maar misschien komen de vogels wel eens in de buurt van stallen om op de vele insecten te jagen die door vee worden aangetrokken. Ook andere nachtdieren, zoals uilen en vleermuizen, worden al gauw als enge wezens beschouwd en in verband gebracht met dood en verderf. Helemaal een prachtige naam voor deze bruine nachtvogel met stompe doch wijde bek is **vliegende pad** in de Peel. Andere namen waarin de associatie met een amfibie wordt gemaakt, zijn **paduיל** (Goirle) en **kikvorsnachtgaol** (Oirschot), waarin ook het monotone snorrende geluid dat de vogel maakt doorklinkt. Dat laatste geldt helemaal voor **ratelaar** in de Baronie van Breda. Een schitterende variant op dit thema wordt vermeld voor Turnhout: **motseklet**. Omdat de vogel in deze omgeving ook **mottevang**er of **-pakker** heet, duurde het even voor we begrepen dat het om een vervlaamsing gaat van het Franse motocylette (brommer).

Visdonk

... luidt een veldnaam of 'toponiem' bij Roosendaal. Niet ver over de grens met België, bij Nieuwmoer, ligt 'Vissenheuvel'. 'Donk' en 'heuvel' verwijzen naar verhogingen in een verder moerassige omgeving. De 'vissen' in deze veldnamen verwijzen echter geenszins naar de met kieuwen uitgeruste en puur aan water gebonden klasse der gewervelde dieren. Het gaat hier om 'fissen'. In een groot deel van Zuid-Nederland en Vlaanderen is **fis** de dialectnaam voor bunzing, verwant aan het Engelse **fitchew**, West- en Frans-Vlaamse **fisjouw** en Middelnederlandse (gesproken tussen 1200 en 1500) **fitsau**. Deze woorden blijken te zijn ontleend aan het Latijnse 'vis(s)io', stank: de bunzing is inderdaad berucht om zijn onaangename geur. Eerder dacht men dat fis kwam van het werkwoord 'veesten', winden laten. Doorzichtiger verwijzingen naar de geur van dit dier zijn **stinkerd** (Deurne bij Antwerpen en Mechelen), **stinkvis** (Wilrijk) en **stinkbeest** (Mechelen). Naast fis komt in Noordoost-Brabant **u(u)lling** voor - denk aan de Ullingse Bergen bij Sint Anthonis - en in West- en Midden-Brabant **bousem**, **buisem**, **bunsem** en **bonsem**. Ulling is verwant aan **ulk**, de gangbare dialectnaam in Oost-Nederland. De andere namen zijn duidelijk verwant aan het Nederlandse **bunzing**, met de typisch Brabantse afzwakking van 'ing' naar 'em'. (Je ziet dat ook bij **bukkem** voor gerookte haring of 'bokking'.) In zijn in 2005 postuum uitgegeven "*Bestiarium*" meldt onderwijzer en dialectoloog Antonius de Bont uit Oerle dat de bunzing fel werd vervolgd om het roven van eieren. Zijn waardevolle pels maakte veel goed. Die was "*nie meer goewd as ze mårts waater gedronken hee*": 'niet meer waardevol als er een maartse bui overheen gegaan was.' De pels was alleen goed van najaar tot late winter. Uit de buurt van Strijp bij Leende noemt De Bont de toponiemen 'Fissenhoek' en 'Ulkendonken': het westelijke en oostelijke dialectgebied overlappen elkaar hier kennelijk.

Strontpikker

... heet de kuifleeuwerik. Een vogel die van uitwerpselen leeft, lijkt wellicht heel afstotelijk, maar bij de kuifleeuwerik valt dat best mee. De dialectnaam herinnert aan de tijd dat hij een gewone verschijning was in dorp en stad, waar hij op straat in paardenmoppen zocht naar insecten en zaden. Ook **toortenpikker** (Reusel) benoemt die gewoonte, want een 'toort' is een keutel, volgens het "*Idioticon van het Antwerpsch dialect*" van Jozef Cornelissen uit 1938. In andere Brabantse dialecten heet de kuifleeuwerik naar zijn typische roep: **tjur**, **tureluur**, **tureluut**, **tuutuut**, **reiteketeit**, **luitekentuit** en **luitentuit**. (Woorden als deze, die het geluid van dingen of dieren benoemen, heten 'onomatopieën': 'tjoektjoeke', koekoek, tjiiftjaf etcetera).

Koeipaardewesp

... schijnt men de hoornaar te noemen, net over de grens in Essen. In zijn prachtige boek *“De taal van en om het landbouwbedrijf in het Noordwesten van de Kempen”* (1956-58) schreef Jozef Goossenaerts: *“Te Essen heet ze **koeipaardewesp** omdat daar de gewone wesp al paardenwesp, **perweps** heet! Ze worden ook horzel genoemd wat verwarring wekt, omdat er al horzels onder de tweevleugeligen, de vliegen, zijn. [...] Door het afknagen van schors brengt ze de houtteelt schade toe.”* Inderdaad wordt de hoornaar behalve **hoortje** ook vaak **horzel** genoemd, zodat verwarring optreedt met de vliegen waarvan de larven parasiteren op vee; en met steekvliegen of dazen - in Brabant **blendaoze** - die als volwassen dier bloed zuigen bij vee.

In Oost-Brabant luidt de gewone dialectnaam voor hoornaar **hoors** of **heurs**, de oude Brabantse verklanking van ‘hoorn’. ‘Rn’ wordt in het Brabants vaker uitgesproken als ‘rs’, vergelijk de paren ‘deurske’ voor ‘deerntje’, ‘kèèrze’ voor ‘karnen’ en ‘voors’ voor ‘voorn’. Hoors zal dan uit ‘hoorn’ zijn ontstaan door het niet uitspreken van de n en de typisch Oost-Brabantse uitspraak van de r, de zogenaamde suizende r, waaraan een sisklank is toegevoegd.

In West-Brabant werd als dialectwoord **negesteker** opgetekend, duidend op een insect dat negen maal kan steken. De steek van deze grootste der hier voorkomende wespen was zeer gevreesd, en zou zelfs een mens kunnen doden. ‘Zeuve heurze kunnen een perd beteurze’ = ‘zeven hoornen kunnen een paard betornen (in toom houden)’ = zeven hoornaars kunnen een paard doodsteken.

De angst voor de hoornaar was (en is) gegrond, maar een mens kan overdrijven. In Belgisch Brabantse dialecten wordt een vergelijkbare angst verwoord voor de libel: ‘als het **vierentwintigurenbeest** in uw oor kruipt, hebt ge nog vierentwintig uur te leven’; en voor de hagedis: ‘de **scherpejoene** worden gemijd als de pest, daar de landman denkt dat ze kunnen steken’.

Wild varken

... noemen we het everzwijn, maar soms ook de pissebed. In de volksgeneeskunde werd dit diertje in poedervorm gebruikt om het urineren te bevorderen, vandaar ‘pis’. Aangezien de pissebed van vochtige, donkere plekken houdt, is hij vaak te vinden onder stenen en dood hout, maar ook in huis, vooral in kelders. Daarnaast heet het beestje in Brabant **keldervèerke** of **kelderzeug**. De meest algemene dialectnaam in onze provincie is echter **wild vèerke**. Deze naamgeving is eerder op het everzwijn - kort en gedrongen van postuur, grauw van kleur en met korte pootjes - geïnspireerd, dan op het moderne, rose huisvarken.

Venijnvogel

... zegt men, als een grote mot tegen de lamp vliegt. In Reusel, De Mierden en omstreken klinkt het als **vernèntvogel**. Met 'vogel' wordt een vergelijking gemaakt met bevederde vliegende dieren. Dat gebeurt vaker in vlindernamen. **Zomervogel** in Oost-Brabant verwijst naar de tijd van het jaar waarin (dag)vlinders het vaakst worden gezien. In Valkenswaard, waar eeuwenlang de valkerij op een hoog plan stond, zegt men tegen vlinder ook wel **zomervalk**. 'Vernènt' komt van vergif of 'vernijnt' en duidt allerlei soorten insecten aan, vooral de schadelijke. Veel motten zijn ook inderdaad schadelijk, voor de fruitteelt bijvoorbeeld. Een verbastering is **konijnvogeltje** in Retie en Dessel.

Andere vogelnamen voor vlinders zijn **panne-**, **penne-** en **spannevogel** in het Land van Cuijk en verder aan de Maas. Het zijn afleidingen van het Middelnederlandse **pellenvogel**, waarbij 'pellen' komt van het Latijnse 'pallium' (pronk- of staatsiegewaad). De vleugels van de vlinder worden dus voorgesteld als een mantel. Dat is ook het geval bij 'kapel' in West-Brabant en het land van Heusden en Altena, gevormd uit het Middeleeuws Latijnse 'capella', een verkleinwoord van 'capa' (mantel). De vlindervleugels met dakpansgewijs gelegde schubbetjes moeten de inspiratiebron zijn voor panne- en pennevogel. Bij spannevogel denken we aan de vleugels spannen.

Lieveereenèneke

... klinkt het woord voor lieveheersbeestje ongeveer, in het gebied tussen grofweg Tilburg en Roosendaal. Het woord staat voor 'lieveheren-hennetje', een kippetje dus. Een voor de hand liggende associatie is die met 'haantjes', waarmee kevers uit de familie der bladhaantjes worden aangeduid, denk aan leliehaantje en elzenhaantje. Dialectwoorden in dezelfde sfeer zijn **lievenheretietje** (ook 'tiet' betekent kip), **lievenherepèrdje**, **lievenherenkatje**, **lievenherenonneke**, **lievrouwemuiske** en **lievrouwenneke**. Daarnaast komen ook nog **lievenheerke** en **lievrouwke** voor. Namen met Onze Lieve Vrouw (in plaats van Onze Lieve Heer) komen, waarschijnlijk als gevolg van een intensieve Mariaverering, vooral in Oost-Brabant voor.

Vis in een potje

... voorspelde het weer. Inderdaad wordt de grote modderkruiper bij sterk dalende luchtdruk - en dus naderend onweer - onrustig. Om die reden werd hij ook wel **weeraal** genoemd, naar 'weerlicht' of bliksem. Hij functioneerde als levende barometer. De informanten van Huisseling en Dinther geven in het "Woordenboek van de Brabantse Dialecten" (1967-2005) **striepaol** en **striepòlling** op: het dier lijkt inderdaad op een gestreepte aal / paling. In Oost-Brabant overheerst de dialectnaam **melkoors**, met als varianten

milkoors, melkoers, melkörs, mälkors en **melkaas**. In zijn "Vocabularium" uit 1958 verklaart De Bont deze naam als volgt: "In het tweede lid moet men 'korze' als snorharen (van een kat) zien." De voeldraden aan de bek van de vis zouden hier dus het benoemingsmotief zijn. De varianten **märkor** (Luyksgestel), **merkor** (Moergestel) en **meelkor** (Knegsel) evenals **merriekat** (Prinsenbeek), sluiten aan op het Antwerpse **merkat**. Goossenaerts zegt hierover: "kat n.a.v. zijn lange snorharen (baarddraden, voeldraden.)"

Melkoors (en varianten) zou ook kunnen komen van **merkaal**, met als tweede lid 'aal', zoals in weeraal. Het eerste woorddeel komt van het oud Germaanse 'merk', dat 'opvallend kenmerk' betekent en refereert aan de contrasterende kleuren van het gestreepte patroon. De suizende r aan het wordeinde doet de rest (zie ook het verhaal over de hoornaar - heurs).

De benaming **lont** vinden we voor zowel grote modderkruiper als kwabaal, wat niet zelden tot verwarring wekt. Goossenaerts schrijft onder lont: "Een geprezen, weinig voorkomende zoetwatervis. Zou in het Ndl. de donderaal zijn." En Cor Hoppenbrouwers schrijft in "De taal van Kempenland" (1996) onder **kwab**: "Kleine zoetwatervis met opvallende snorharen, die zich bij voorkeur schuilhield onder de stenen. De kwab kwam vroeger veel in de Oost-Brabantse beken voor. Zijn naam in de algemene taal kan ik niet achterhalen. Overigens bestaan al in het Middelnederlands de vormen *quabbe* en *quappe* voor bepaalde vissen, denk ook aan kwabaal." In beide citaten wordt bijna zeker de kwabaal bedoeld. Deze is als verwant van de kabeljauw namelijk overheerlijk - de modderkruiper heeft een modderige smaak - en bewoont naast meren ook stromende wateren, terwijl de modderkruiper enkel in moddersloten huist.

Nonnetjes en fratertjes

... noemen we (over het algemeen) kleine zaagbekken en aan de kneu verwante zangvogeltjes. In sommige Brabantse dialecten is een **nonneke** trouwens een huiswaluw. Huiswaluw en kleine zaagbek zijn genoemd naar hun zwartwitte verenkleed, de frater is dat naar zijn bruine. Bij een groot aantal vogelnamen hebben we een voorkeur voor het verkleinwoord: roodborstje, kwikstaartje, paapje, sijsje, baardmanneltje, nonnetje en fratertje. Tegenwoordig spreken sommigen liever over 'non' en 'frater', en zelfs over 'baardman'! "Kijk, een non! - Ben je mal, een nonnetje. - Een kleine duikeend, bedoel je? - Volgens mij hadden ze dat beest gewoon kleine zaagbek moeten noemen." Met deze woordenwisseling illustreert Henrik de Nie in "Vogels" (nov-dec 1999), het kwartaalblad van Vogelbescherming Nederland, de gevoelde noodzaak om meer eenvormigheid aan te brengen in de naamgeving, waaraan verkleinwoorden afbreuk zouden doen. Aangezien deze doorgaans voortkomen uit affectie en

niets zeggen over de afmetingen van het dier, zouden we ze uit officiële lijsten moeten schrappen, vindt Arnoud van den Berg, de Nederlandse vertaler van "*Vogels van Europa*" (1994) van de Zweed Lars Jonsson.

Gelukkig laten dialecten zich niet zo gemakkelijk door normen beperken. We kunnen 'nonneke' niet zo maar in 'non' veranderen. Verkleinwoorden kunnen van hun ongelede vorm van betekenis verschillen, wat niet alleen met affectie te maken hoeft te hebben. Een 'broodje' is iets anders dan een 'brood', het verschil zit hem niet alleen in de afmetingen. Een broodje kun je zo uit de hand eten, maar wie dat met een brood doet, wordt toch wat vreemd aangekeken, zelfs al is het maar een klein brood. Van sommige woorden gebruiken we nu eenmaal bij voorkeur de verkleinvorm - elfje, viooltje, sproetje, kruimeltje - en van enkele is de hoofdvorm in de loop der eeuwen zelfs vergeten: hachje.

Nonneke is een personificatie: de huiszwaluw kreeg de naam van een persoon, een kloosterzuster. Ook fratertje is een personificatie die verwijst naar een religieus ambt. Met het verkleinwoord wordt de personificatie als het ware gerelativeerd: de spreker geeft aan dat hij geen échte non of frater bedoelt, maar vogeltjes die op een bepaalde manier op een non dan wel frater lijken. Ook wanneer een verkleinwoord inderdaad affectie uitdrukt, mogen we die evaluerende functie niet zo maar negeren. Het verwoorden van de waardering is net zo belangrijk voor de benoeming van een soort als de grootte; als we die soort tenminste in de context van natuur en samenleving willen zien en niet enkel als plaatje in een boek.

Jos Swanenberg

Jos Swanenberg is streektaalfunctionaris voor Noord-Brabant namens de stichting Erfgoed Brabant (www.erfgoedbrabant.nl)

Artikel met dank overgenomen uit "Brabants Landschap", nr. 157.

Een zee van/vol rommel

Onder het oppervlak van de Stille Oceaan drijven gigantische afvalbergen

Oceanografen hebben in de Stille Oceaan twee drijvende 'vuilnisbelten' gelokaliseerd, elk ter grootte van de Verenigde Staten.

De drijvende troep bestaat volgens de wetenschappers voor het grootste deel uit plastic, gaande van voetballen tot kapotte kajaks, legoblokjes en allerhande verpakkingsmateriaal. Zeestromingen houden het afval bij elkaar. Het bestaan van deze afvalbelten kwam niet eerder aan het licht omdat ze op radarbeelden haast niet zichtbaar zijn. Het afval drijft immers voor het grootste deel onder het wateroppervlak.

De drijvende vuilnisbelten werden in 1997 voor het eerst opgemerkt door een Amerikaanse zeiler die na een zeilwedstrijd een eerder ongewone route van Hawaï naar zijn thuishaven Los Angeles nam. 'Op een gegeven moment zag ik dat de zee vol rommel lag, en dat dagen aan een stuk. Elke keer ik bovendecks kwam, zag ik zover ik kon zien hopen rommel', vertelt Charles Moore. 'Dat had ik op al mijn omzwervingen als zeiler nog nooit meegemaakt.'

Charles Moore besteedt sindsdien een ruim deel van zijn familiekapitaal aan onderzoek naar deze drijvende vuilnisbelten. 'We gaan er van uit dat ze zo'n 100 miljoen ton afval bevatten', schat Moore. 'Beide vuilnisbelten zijn volgens onze gegevens ondertussen zo groot is als de Verenigde Staten. En ze worden elke dag nog groter, simpelweg omdat er nog elke dag rommel in de oceanen wordt gekieperd dat zich op de een of andere manier op die twee plekken lijkt op te hopen.'

Wetenschappers van de Universiteit van Hawaï hebben zich nu ook op de drijvende vuilnisbelten gestort. 'Gezien hun huidige locatie is het niet uitgesloten dat deze massa ooit onze contreien en dus onze stranden bereikt', zegt professor Oceanografie David Karl. 'Daarom willen we weten wat de mogelijke gevolgen daarvan kunnen zijn voor ons ecosysteem en of er iets tegen te beginnen valt.' Later dit jaar gaan David Karl en zijn collega's op expeditie naar de drijvende vuilnisbelten.

Wetenschappers zijn uitermate bevreesd voor de gevolgen van deze rondrijvende rommel op het ecosysteem van de oceanen. 'We vermoedden uiteraard wel dat er in onze oceanen behoorlijk wat afval rondreef, maar niet in deze mate', zegt Marcus Eriksen, onderzoeksdirecteur van de Algalita Research Foundation. Hij merkt ook op dat sommige plastic onderdelen die ze bovenhaalden tot 50 jaar oud zijn. 'Plastic vergaait immers niet.' Hij

waarschuwt ook voor de mogelijke gezondheidsrisico's: 'Want wat in de oceaan belandt, komt ook in de dieren terecht die in de oceaan leven en dus uiteindelijk op ons bord.' Hij vreest vooral de tonnen korreltjes, waarvan plastic voorwerpen worden gemaakt, en die door scheepsongelukken in de oceaan belanden.

Dat het maritieme leven zware gevolgen ondervindt van het afval in de oceanen is al langer duidelijk. Rapporten van de Verenigde Naties schatten dat er jaarlijks zo'n 100.000 zeevogels sterven door het verorberen van afval dat in de oceanen drijft.

Werner Rommens

Met dank overgenomen uit 'Het Nieuwsblad' van 06/02/2008

Aangeleverd door Igor Vandamme

De (Horendonkse dag)vinders van het tweede kwartaal.

Heb je de overwinterende vlinders, dagpauwoog, citroenvlinder, kleine vos, atalanta en gehakkelde aurelia, die er vroeg in het jaar bijzijn, al gezien? In april, mei en juni vliegen ze nog, zij het minder vanaf half mei. Maar er is ook versterking. We bekijken hier wat er in het tweede kwartaal bijkomt. Zoals in de vorige De Korhaan gaat het enkel over de algemene vlinders gezien op Horendonk in de loop van de laatste 15 jaar: 1993 t/m 2007. Omdat vlinders geen kwartalen kennen eindigen we het tweede kwartaal half juni en nemen we een overloop in beide richtingen mee.

De laatste van de vroege, het klein koolwitje en het bont zandoogje, meegerekend verschijnen in die periode tien soorten. Het zijn soorten die als pop of, de later vliegende, als rups overwinterden. De distelvlinder overwintert in het Zuiden.

We kennen elk jaar een cijfer toe in de volgorde waarin de soort dat jaar verscheen (van 1 tot 10 dus) en maken het gemiddelde om een vroegte-index te bepalen. In de zeldzame jaren dat een soort niet gezien werd kenden we ook een 10 toe. Een soort die elk jaar eerst gezien wordt zou dus een index 1 hebben, wie elk jaar als laatste verschijnt of niet verschijnt zou een 10 hebben. Het klein koolwitje was 10 keer als eerste van de tien aanwezig, drie keer als tweede en twee keer als de derde en krijgt dus $(10 + 3 \times 2 + 2 \times 3) : 15 = 1,5$.

De datum waarop de eerste vlinder van de soort gezien werd verschilt sterk van jaar tot jaar. De tweede kolom geeft de periode aan waarbinnen die eerste data van 1993 tot 2007 vielen.

soort	vroegte index	1ste	overwintert als	niet gezien in
Klein koolw itje	1,50	8/3 - 27/4	pop	
Bont zandoogje	2,20	21/3 / 27/4	pop	
Klein geaderd w itje	3,40	27/3 - 21/5	pop	
Boomblauw tje	5,00	1/4 - 26/6	pop	
Landkaartje	5,50	9/3 - 28/7	pop	2005 & 2007
Groot koolw itje	6,10	1/4 - 15/7	pop (rups?)	
Kleine vuurvlinder	5,30	18/4 - 13/7	rups	
Argusvlinder	7,50	4/5 - 19/9	rups	2003, 2006 & 2007
Distelvlinder	7,70	7/5 - 2/9	trek vanuit zuiden	1993 & 1998
Groot dikkopje	8,00	20/5 - 30/6	rups	

In de derde kolom zie je dat de vroegere vliegers als pop overwinterden, de latere als rups. Het groot koolwitje overwintert als pop, maar alvast in 2007 vond ik een levende rups tussen de bevroren bladeren van de spruitjes in de tweede helft van december.

Het landkaartje had op de vierde plaats in vroegte moeten komen ware het niet dat het de laatste vijf jaar niet beneden de 8 kwam en zelfs twee keer niet meer gezien werd. De achteruitgang van deze vlinder is algemeen. In Nederland is hij vooral in de provincie Noord-Brabant rood ingekleurd als 'sterk achteruitgegaan' en die provincie ligt niet veraf.

Met de argusvlinder gaat het de laatste vijf jaar al niet veel beter. Hou het in de gaten.

Vanaf half juni gaan de echte zomervlinders vliegen; dat is voor volgende keer.

Koen Verschoore

Ecologische bosuitbreiding en omvorming

We krijgen heel wat vragen over het beleid van Natuurpunt rond ecologische bosuitbreiding en omvorming. In het kort vatten we samen wat we proberen te doen.

Een natuurlijk bos is méér dan een verzameling bomen. Het is een levensgemeenschap van lokale dieren en planten die ook milieufuncties vervult zoals wateropname en waterzuivering, opvangen van CO₂, enz. In Vlaanderen is relatief weinig natuurlijk bos aanwezig maar gaat het veeleer om aangeplante productiebossen. Natuurpunt wil in de bosgebieden die de vereniging beheert zoveel mogelijk de natuurwaarden herstellen, de landschapsbeleving vergroten en de cultuurhistorische waarde respecteren.

Waar natuurlijk loofbos aanwezig is, kiest Natuurpunt voor het “oneindig oud” worden van het bos. In voor de natuur nadelige houtaanplanten wordt gekozen voor een omvormingsbeheer naar biotopen voor zeldzame soorten. Die zeldzame soorten hebben immers weinig overlevingskansen buiten natuurgebieden. Op de plaats van de commerciële houtaanplanten herstelt Natuurpunt landschappen met belangrijke natuurwaarden en grote cultuurhistorische waarde zoals bijvoorbeeld heidegebieden. Door de afwisseling van open en gesloten delen ontstaat voor de bezoeker een veel boeiender en authentieker landschap.

Natuurpunt heeft zich als doel gesteld om in elke Vlaamse provincie ecologische bosuitbreiding te verwezenlijken. Hierdoor kan in grote delen van natuurgebieden weer spontaan bos komen, aangepast aan de lokale natuurlijke omstandigheden. Met de ecologische bosuitbreiding komt er op de terreinen die Natuurpunt beheert meer bos bij dan er verdwijnt.

Mededeling van Natuurpunt-beheer

Zout

Ik vroeg me al een tijdje af of het strooien van zout, om gladde wegen te voorkomen bij vriesweer, geen gevolgen heeft voor ons leefmilieu.

Ook de afgelopen winter werd in de streek weer regelmatig gestrooid, dit echter zonder we een ‘strengere’ winter achter de rug hebben. Zout strooien werd blijkbaar preventief gebruikt om de wegen ‘ijsvrij’ te houden.

Uiteraard heeft dit gevolgen voor de aangrenzende bermen.

Sinds de jaren zestig wordt in Europa strooizout gebruikt om weggeladheid te verhinderen. Dat strooizout belandt via verstuiwing en uitspoeling massaal in de aangrenzende bermen. Ook in de Vlaamse wegbermen is het zoutgehalte hierdoor de laatste decennia sterk gestegen, met schade aan

de bermvegetaties tot gevolg. Niet iedere soort kan immers tegen hogere zoutconcentraties.

Merkwaardig genoeg leverde het zoutstrooien ook een ander fenomeen op: verschillende kustgebonden soorten 'migreerden' de laatste 20 jaar naar het binnenland via onze wegbermen !

Dit was eerst mooi te merken langs de grote autosnelwegen. Zo kwam Deens Lepelblad onze regio binnen via de E19 vanuit Nederland. Jaar na jaar breidde de plant zich uit langs de bermen. Eerst in Meer, nu reeds tot voorbij Brasschaat.

Via de autosnelweg kwam de plant terecht op de Bredabaan (N1). Ook hier vormt ze in het voorjaar een wit lint in de berm.

Typische zouttolerante, kustgebonden soorten die je bij ons tegenwoordig in de wegbermen van de Noorderkempen kan aantreffen zijn de volgende. Deze soorten drongen onze gemeentes binnen via de N117 komende vanuit Nederland (Roosendaal en Nispen).

Deens Lepelblad	sinds 1998 (B4.17.22)	N117 x Zandstraat (Essen)
Stomp kweldergras	sinds 1998 (A4.57.44)	N117 x Kapelstraat (Essen)
Zacht Loogkruid	sinds 1998 (B4.17.22)	N117 x Zandstraat (Essen)
Hertshoornweegbree	sinds 2006 (A4.57.24)	N117 op parking a/d Grens

Vanuit deze plekken breidden sommige soorten zich verder uit.

- Deens Lepelblad was anno 2007 op meerdere plekken te vinden langs de N117, N122 en N133.
- Stomp kweldergras is langs een groot aantal straten in Essen-Centrum en Essen-Wildert te vinden ... straten die blijkbaar ook gepekeld worden.
- Zacht loogkruid en Hertshoornweegbree beperken zich momenteel nog tot die éne groeiplaats.

Igor Vandamme

Met dank overgenomen uit 'Natuur.Ruimte' van juni 2007 van Natuurpunt Antwerpen Noord, aangevuld met gegevens uit de Noorderkempen door Joris Pinseel.

Cursus “Nachtvlinders”

Na het succes van de ‘Nacht van de Nachtvlinder’ in 2007 richten we een cursus in over ‘Nachtvlinders’.

De geïnteresseerde vlinderliefhebber kan via 2 theorielessen en 2 praktijklessen kennis maken met de zeer gevarieerde wereld van de Nachtvlinders.

Wim Veraghtert van Natuurpunt.educatie brengt ons tekst en uitleg.

Allerlei wetenswaardigheden komen aan bod: allerlei soorten én soortbepaling, ecologie, levenswijze, biotoopkeuze, voortplanting, waardplanten, voedselkeuze, ...

Theorielessen

De theorielessen gaan door in Natuureducatief Centrum de Vroente, Putsesteenweg 129 te Kalmthout:

- Theorieles 1: vrijdag 1 augustus 2008 van 20u00 tot 22u00
- Theorieles 2: vrijdag 8 augustus 2008 van 20u00 tot 22u00

Praktijklessen

De twee praktijkwandelingen gaan door op volgende locaties:

- **Praktijk 1:** zaterdag 9 augustus 2008: van 22.30 u. tot 0.30 u.
Karrenmuseum, Moerkantsebaan te Essen-Heikant
- **Praktijk 2:** zaterdag 23 augustus 2008: van 22.30 u. tot 0.30 u.
Visput ‘De Maatjes’, Hanne Wiewauw te Kalmthout-Nieuwmoer

Cursus “Nachtvlinders”:

2 theorielessen (met cursus) en 2 praktijkwandelingen (met gids)
Inschrijvingsgeld: €20

Inschrijven is noodzakelijk en kan door storting van €20 op rekeningnummer 000-0415380-26 van Natuurpunt Noorderkempen met vermelding van ‘Cursus “Nachtvlinders” m.v.v. naam en adres’

Er worden maximaal 20 deelnemers toegelaten.

Meer informatie te bekomen bij:

Joris Pinseel (tel. 03/667.57.97)

info@noorderkempen.be

“Paddenstoelencursus” voor beginners

Het najaar is dé uitgelezen periode om naar paddenstoelen te kijken. Ben jij ook zo ontgoocheld dat je niet weet hoe ze heten? Onze cursus helpt je van die frustratie af!

Met een handige determineersleutel leer je aan de hand van veldkenmerken paddenstoelen op naam brengen.

Een aanrader, ook voor absolute beginners!

Lesgever: Wim Veraghtert (Natuurpunt Educatie)

4 praktijklessen:

•	zaterdag 18 oktober	Wildertse Duintjes	parking viaduct
•	zaterdag 25 oktober	Kalmthoutse Heide	NEC De Vroente
•	zaterdag 8 november	Wildertse Duintjes	parking viaduct
•	zaterdag 15 november	Kalmthoutse Heide	NEC De Vroente

Afspraak telkens van 9.30-12.30u

Cursus “Paddenstoelen voor beginners”:

4 praktijklessen (met determinatiesleutel)

Inschrijvingsgeld: €20

Meebrengen: Loep en witte zakdoek, gepaste kledij en schoeisel

Inschrijven is noodzakelijk en kan door storting van €20 op rekeningnummer 000-0415380-26 van Natuurpunt Noorderkempen met vermelding van 'Cursus “Paddenstoelen” m.v.v. naam en adres'

Er worden maximaal 20 deelnemers toegelaten.

Meer informatie te bekomen bij:

Hedwig Lauriks (tel. 03/666.63.68)

helau@telenet.be

Essense bermen ... meer dan de moeite

Al verschillende jaren worden een aantal kilometer Essense wegbermen op ecologische wijze beheerd. Anno 2008 gaat het reeds om een 30-tal kilometer. Door een uitgekiend maai-beheer en onderhoud merken we dat heel wat (ooit) typische planten uit de streek terug opduiken in de beheerde berm. Uiteraard werd hier en daar een handje toegestoken door het aanplanten en/of inzaaien van een aantal soorten.

In veel gevallen werd een start genomen in een gefreesde en afgeschuinde berm. Voor deze werken konden we een beroep doen op de gemeentediensten. Op die zwarte aarde werden een aantal soorten ingezaaid en/of aangeplant: margriet, klaproos, korenbloem, ... Het 1ste jaar reeds gaf dit een prachtig resultaat.

De volgende jaren was het nodig deze bermen regelmatig te maaien (met afvoeren van het maaisel). Dit maaisel wordt op hooiruiters gestapeld die op bepaalde plaatsen blikvangers zijn in het landschap. Van waardevolle soorten wordt zaad verzameld dat ten gepaste tijde elders of ter plaatse opnieuw wordt ingezaaid.

In andere bermen vertrokken we van de reeds bestaande toestand en door maaien en afvoeren werden bepaalde stukken de moeite waard. Ook hier verschijnen terug mooie bloeiende planten als Margriet, Rode klaver, Schermhavikskruid, ...

Ook de slootranden worden onder handen genomen zodat de aangrenzende landbouwers weinig of geen last krijgen met opdringerige soorten als brandnetel, distel of braam.

Het overgrote deel van de belendende eigenaars zijn trouwens meer dan tevreden met de opwaardering van de berm.

Na enkele jaren verkregen we zo een aantal kilometer met bloeiende berm. Heel vaak zijn ze gelegen langs rustige landelijke wegen die opgenomen zijn in het fietsknopennetwerk, zodat jaarlijks 100-den fietsende toeristen kunnen genieten van de bloemenpracht.

En of ze hiervan genieten ... complimentjes krijgen we genoeg.

Zo zijn er bloemenbermen gelegen langs het Rose Grononpad, Beylestraat, Sint-Jansstraat (nabij de Bakkersmolen), Dondersteen, Ringelse Hoeve en Kasteelbeemd.

Feit is nu ... een mooie berm verdient onderhoud ... onderhoud gebeurt door liefhebbers ... er zijn momenteel te weinig liefhebbers om te komen helpen ...

Vandaar nu onze oproep naar iedereen met een hart voor natuur ... als u af en toe een momentje tijd hebt, bent U van harte welkom om de handen uit de mouwen te steken tijdens een beheersmoment in één of andere Essense berm.

Een warme lente

't Was 22 april 2007 en weer eens 25 graden warm. Ik zat wat weg te dromen bij het ven. De wilgen aan de overkant stonden in zwart en zwarter gespiegeld in het bijna zwarte water. Het water, op een randje aan de zuidkant na, leek bedekt met een laagje grizig stof. Daarop dreven witte wilgenpluisjes alle langzaam en rustig één kant op. Er woei blijkbaar een zuchtje wind uit het zuid-zuidoosten. Hoe dat kan, een heel ven, op dat ene randje na, bezaaid met pluisjes terwijl ze alle zonder ophouden één richting uitdrijven en blijven drijven, ik weet het niet. Tussen de pluisjes zwom ook een beestje dezelfde kant uit. Het leek een paar centimeter lange rups die tussen de pluizen door manoeuvreerde. De witte voorkant draaide duidelijk enigszins mijn kant op en wat verder weer van mij vandaan. Waar een verrekijker al niet goed voor is: het bleek een compleet wilgenkatje dat tussen op het wateroppervlak liggende bladen vlotgras en onder de grijze waterspiegel donkergroen schemerende slierten watercrassula door laveerde.

Vier maanden voordien was er helemaal geen ven meer maar sindsdien was het weer volgeraakt, eerst een klein plasje, later tot aan de wilgen- en bramenrand, groter dan ik het ooit geweten had; tot een week eerder liep het wateroppervlak langs een sleuf over in het lage deel van de wei eromheen. Nu waren rondom twee meter rand vrijgekomen; aan dorre resten die aan de biezen waren blijven plakken kon je merken dat het peil wel zestig centimeter hoger gestaan had. Als dat maar niet te vlug zo doorgaat, dacht ik, te vlug voor de libellen die vorig jaar hun plas al vroeg in juni gekrompen zagen tot wat modder tussen groen.

Zover gekomen in mijn gedachten zeilde een tandem rode juffers voorbij. De eerste libellen van het jaar. Ze verdwenen achter enkele uitlopende wilgentakjes die boven het water uitstaken en ik vond ze niet meer terug. Rode juffers in deze tijd van het jaar, beide seksen vrijwel gelijk van kleur zijn vuurjuffers, en nog wel van de vorm 'typica'. Het was verrassend en toch niet. Verrassend omdat ik ze bij het ven sedert zijn ontstaan zeven jaar geleden nog geen enkele keer gezien had. En toch niet al te verrassend want in mijn eigen hoogdroge tuin loop ik, sedert die eerste op 24 april 1998 in een uitlopende weygeliastruik en die vroegste op 5 april 2004 in de top van een ligusterhaag, al naar ze uit te zien vanaf 1 april.

Ook 24 april, een zondag, was weer een mooie dag. Langs de berm van het internationaal Essens groen-, grond-, asfalt- en rommelstort vlogen klein koolwitje, groot koolwitje, bont zandoogje, dagpauwoog, een geaderd witje en warempel een oranjetipje elkaar achterna.

Ik vergat er bijna bij dat waar alles rozengeur is er ook doornen in de buurt zijn. Op deze 24 april was het de stille boomleeuwerik. Ik noem hem 'de

stille boomleeuwerik' want bij deze in tegenstelling tot zijn soortgenoten niks geen lululugezang, geen gevlieg, geen geren.

Ik was er nochtans sedert 26 maart meerdere keren voorbij gewandeld om de ontwikkeling van de lieveheersbeestjes te volgen in de dennenrand langs een kaal stukje heidegrond dat jaren voordien geplagd was. Op 7 april op weg naar de dennen langs de pijpestrorand werd ik uit mijn lieveheerbeestjesoverpeinzigen opgeschrikt door een vogeltje dat vlak voor mijn voet wegraasde. Raasde is veel gezegd, het was het bekende vogeltje met de gebroken vleugel dat zich met grote sprongen en een gebroken vleugel verdersleept zonder een kik te geven; en dan net als je bukt om het te grijpen miraculeus genezen de dennen invliegt. Bruin en gestreept en wit in de staart, meer had ik niet gezien; ik dacht aan een gors. Mijn reflexen werkten nog, want ooit ben ik in een gelijkaardig geval in een graspiepernestje getrapt: goed kijken eer je nog een voet verzet dus. En ja, bij een beginnend polletje pijpestro en wat mos aan de tip van mijn laars drie eitjes, bruine stipjes op groene achtergrond in een kuiltje gevoerd met droog gras. Goed localiseren maar, en wegwezen was de boodschap. Op 12 april speelden nieuwsgierigheid en een knagend geweten mij parten. Was het vogeltje teruggekeerd op het nest? Van ver behoedzaam naderen en het door de kijker identificeren was de bedoeling. Ik stond op afstand stil om mijn eenoogkijker uit zijn hoesje te halen. Welk polletje was het nu weer? Toen leerde ik, en niet voor de eerste keer, dat niets zozeer op een polletje pijpestro lijkt als een ander polletje pijpestro. Hopeloos. Dan maar nog een stap dichterbij zetten. Toen ik de stap gezet had fladderde achter mijn rug het vogeltje op, ik zag het nog net invallen tussen het dichte pijpestro dertig meter verder. Genoeg om het onmiskenbaar korte staartje met witte zijvlaggen te zien van de stille boomleeuwerik. De dennen met de lieveheersbeestjes ben ik van dan af aan van de andere kant genaderd. Vroeg in de ochtend tot laat in de namiddag, net als voorheen was er nooit een teken van leven van enige boomleeuwerik in de hele buurt. Tot die bijzonder warme 24 april. De lieveheersbeestjes waren ondertussen van een maximum van 75 zevenstippelige en 16 vijfstippelige en nu en dan een oogvleklieveheerbeestje en één keer een harlekijnlieveheerbeestje en twee keer een onbekend dat zich al te snel liet vallen, geslonken tot 16 zevenstippelige en een aantal pakketjes helgele eitjes op de dennennaalden. De veertien dagen broedtijd van de stille zouden nu wel om zijn. Op handen en voeten de grond aftastend vond ik het nestje terug. De drie eitjes waren koud.

Ik heb nog steeds last van een slecht geweten.

Koen Verschoore

Grassen zijn er overal

Het is onmogelijk een tijd en een plaats in te denken, waar grassen niet zijn betrokken bij het leven van mens en dier. De grassenfamilie vormt daartoe een veel te belangrijke voedselbron.

In ons taalgebruik zijn er ook veel uitdrukkingen waarin gras een rol speelt:

“Om te voorkomen dat iemand het gras voor je voeten wegmaait en je daarmee te grazen wordt genomen, moet je er geen gras over laten groeien, ook al ben je zo groen als gras, door zo te hooi en te gras te luisteren of je het gras hoort groeien wil je beslist eigen wegen gaan, dan is het gevaar groot andermans gras plat te trappen”.

Om het met Buddingh te zetten: “Het is vaak heerlijk rusten in het gras dat je ergens over heen hebt laten groeien.”

Over wilde grassen valt veel te vertellen. In dit artikel iets over de grote grassenfamilie in het algemeen en over enkele soorten in het bijzonder.

Grassen, grassen, overal grassen

Er is geen plantenfamilie op onze planeet, die zo'n ruime verspreiding heeft als de grassenfamilie, de Gramineae. Overal, waar plantenleven mogelijk is, zijn grassen aanwezig, zowel op het land als in de zee. Grassen zijn echte "wereldburgers", cosmopolieten. Hun verspreidingsgebied bestrijkt alle klimaten en landschapstypen. Ongeveer het vijfde deel van het plantenkled der aarde bestaat uit grassen.

Savanne en steppe

Gebieden waar de bodem vrijwel uitsluitend door grassen is bedekt, zijn savannen en steppen. Met savannen worden tropische graslanden bedoeld. Ze zijn bijna altijd boomloos, doordat ze onder menselijke invloed hebben gestaan, zoals begrazing en brand.

Verwant aan de savannen, en soms daarin overgaande, zijn de subtropische en de warm-gematigde steppen. We kennen ze onder de naam poesta (Hongarije), pampa (Argentinië) en prairie (Nood-Amerika). Een steppe kent een voor- en een najaarsregentijd; de savanne heeft maar één korte zomerregentijd. In tegenstelling tot de savanne bezit de steppe relatief meer éénjarige en overblijvende kruiden.

Weide

Anders is het gesteld met een weide. Een weide is een steeds vochtige gras- en kruidenformatie. In natuurlijke weiden, ze zijn uiterst zeldzaam en van geringe oppervlakte, domineren de grassen wel, maar het aantal kruiden is toch talrijk. In het poolgebied en in het hooggebergte vinden we nog natuurlijke weiden. In gematigde streken zijn zilte weiden langs de kust en moeras- of oeverweiden langs de rivieren nog min of meer natuurlijk. De

bergweiden en onze cultuurweiden zijn geheel antropogeen, dat wil zeggen, door handelingen van de mens tot vee- en maaibeiden geworden.

Bouw en groei van gras

Het succes van de grassen ligt in hun bouw. Een aangepast wortelsysteem zorgt voor handhaving van de soort. In veel gevallen, bijvoorbeeld bij Straatgras (*Poa annua*), zijn de wortels maar heel nietig. Dat is vaker het geval bij éénjarige grassoorten. Zij produceren veel zaad, dat elk voorjaar uitgroeit tot nieuwe planten.

De meeste grassen zijn echter overblijvende planten. Deze grassen zijn geheel gericht op de vorming van dichte zoden en/of pollen en doet dat met zowel boven- als ondergrondse uitlopers. De ondergrondse stengel vormt op de knoppen telkens bijwortels en een nieuwe, bovengrondse stengel. Uit de stengel vlak boven de grond groeien de stengeluitlopers, die eveneens bijwortels en stengels vormen. Ondergrondse stengels of wortelstokken zijn dus belangrijke organen voor de voortplanting.

De adventief wortelvorming op de knoppen is ook bij Maïs (*Zea mays*) goed waar te nemen. Wanneer Maïs ontkiemt, zien we allereerst hoe het kiemplantje een worteltje heeft en er een begin van stengelgroei is. Als de stengel dan flink groeit, is het goed te begrijpen dat de aanvoer van bodemwater voor die snelle groei van het worteltje geen geringe zaak is. Nauwkeurige waarneming laat in vele gevallen dan zien, hoe aan het onderste lid van de stengel "knoppen" ontstaan. Hieruit vormen zich geen scheuten, die ontstaan alleen in de oksels van de bladeren. Deze ongewone "knoppen" ontwikkelen zich meestal op de onderste stengelknopen en groeien uit tot wortels, de zogenaamde adventiefwortels of bijwortels. De zo ontstane wortels zijn een machtige steun bij de grasvermeerdering. Strikt genomen is het toch geen vreemde zaak. Plantencellen zijn totipotent, dat wil zeggen, elke complete levende cel heeft alle groeimogelijkheden in zich. Een goed voorbeeld daarvoor is wortelvorming bij stekken.

Meristemen

Stengels van grassen, we spreken ook van halmen, zijn rolronde en meestal hol. Langs de stengel staan bij de knoppen in twee rijen de parallelnervige bladeren. Die ongesteelde bladen hebben een bladschijf, die aan de onderkant overgaat in een stevige stengelomvattende schede. Heel duidelijk is hier bladschede een vliezige of harige rand, de 'ligula' te zien.

Het is een orgaanje, ook wel tongetje genoemd, dat voorkomt dat het water tussen de knoop en de schede loopt.

Vlak boven de stengelknoop hebben grassen iets heel merkwaardigs. In het weefsel boven de knoop is een apart soort weefsel dat in staat is vrij snel door deling tot celvorming en weefselvorming te komen. Het is deelweefsel

of meristeem. Het merkwaardige is in de eerste plaats de bescherming, die dat meristeem van de bladschede ontvangt. In de tweede plaats is de hele werking van dat weefsel belangrijk: wanneer de stengel door felle regen of sterke betreding neergedrukt is, zorgt het meristeem voor herstel en wederoprichting.

Ook het blad heeft een meristematische zone. Het is gelegen aan de voet van het blad. Wanneer bij begrazing of maaiing het blad geheel of gedeeltelijk wordt afgesneden, kan het zich snel herstellen.

Samenvattend: het succes van de grassenfamilie is gelegen in de combinatie van twee systemen: de ondergrondse stengeluitlopers en de meristemen bij knoop en voetblad. Het is een uniek verschijnsel in de plantenwereld.

Enkele Beemdgrassen

Het geslacht Beemdgras (*Poa*), omvat ongeveer driehonderd soorten. In ons land komt een aantal voor, dankzij de gevarieerdheid van de bodem. Ze hebben een gemeenschappelijk kenmerk in de bloeiwijze: een wijduitgespreide pluim met kleine aartjes. Elk aartje bevat twee tot tien kleine bloemen.

Straatgras

Het is E. Heimans geweest die in het begin van deze eeuw Straatgras (*Poa annua*) zo typeerde: "Het groeit overal en het bloeit altijd." Die uitspraak kan nog steeds letterlijk worden opgevat. Straatgras is een echte cultuurvolger, vandaar dat het bijna overal ter wereld aanwezig is.

Als Straatgras heeft het veel te verduren. Voor hem is dat geen probleem. Het lijdt volstrekt niet onder sterke betreding, zijn herstelvermogen is groot. Straatgras is met al zijn kenmerken een echt beemdgras. De bloeiwijze is een wijd uitgespreide pluim met kleine aartjes. Elk aartje bevat een aantal bloemen.

Omdat het zo'n enorm verspreidingsgebied heeft, is het vanzelfsprekend, dat het zich aangepast moet hebben aan verschillende milieuomstandigheden, zoals klimaat en bodemgesteldheid. Die aanpassingen betekenen wel, dat bij het behoud van de zojuist genoemde algemene kenmerken, er zich van plaats tot plaats kleine veranderingen (modificaties), voordoen.

Er is geen gras te noemen, dat sneller groeit dan Straatgras. Al heel vroeg in het voorjaar verschijnt het tussen straatstenen, op muren en daken. De nodige tijd voor kieming van het zaad, het is éénjarig, tot en met de rijping van nieuw zaad is twee maanden. Per seizoen is daarom meer dan één nieuwe generatie te verwachten.

Beemdgras

Veldbeemdgras (*Poa pratensis*) kan tot 80 cm hoog worden, dat is tweemaal zo hoog als Straatgras. Straatgras is éénjarig, Veldbeemdgras daarentegen overblijvend en sterk zodevormend, dankzij de ondergrondse uitlopers. Veldbeemdgrasblad is wel lang, maar slechts 2 tot 5 mm breed. De pluim is vooral tijdens de bloei uitgespreid. Elk aartje bevat drie tot vijf bloemen.

Veldbeemdgras zou kunnen dienen als voorbeeld, hoe een grassoort voor velerlei doeleinden gebruikt kan worden. Het komt ook praktisch over heel de wereld voor en is daardoor vormenrijk. Het is niet veeleisend wat de bodem betreft, hoewel het op zijn best is, wanneer het vruchtbare grond tot zijn beschikking heeft. Het bevolkt de grasbermen, is te vinden langs de bosrand, in de duinen, zelfs op wallen en muren. De variabiliteit heeft gemaakt dat het als cultuurplant zeer geliefd is, als weidegras en voor de hooibouw. Maar er zijn ook varianten, die maar enkele centimeters hoog worden en daarmee dan heel geschikt zijn als gras voor sportveld en gazon.

Moerasbeemdgras

Moerasbeemdgras (*Poa palustris*) is, in tegenstelling tot Veldbeemdgras, een plant uit vochtige broeklanden en rietmoerassen. Als cultuurplant is het zeer geliefd in vochtige en zelfs natte weiden. Het is overblijvend en zodevormend, verdraagt betreding en begrazing wel, maar herstelt zich langzaam. De grote pluim heeft aartjes met drie tot vier bloemen.

Knolbeemdgras

Met het Knolbeemdgras (*Poa bulbosa*) is iets bijzonders aan de hand. We vinden het gras, zij het heel spaarzaam, in de duinen. Het is overblijvend, wordt vaak niet hoger dan 30 cm. Alleen in de bloeitijd, april en mei, heeft het de pluim uitgespreid. Na de bloei trekt die zich samen.

De eerste merkwaardigheid is dan, dat zich 'viviparie' kan voordoen: het bovenste deel van het aartje ontwikkelt zich tot een plantje, dat in een later stadium op de grond valt en tot een nieuwe plant uitgroeit. Het is derhalve een vorm van vegetatieve, dus ongeslachtelijke voortplanting. De naam vivipaar, letterlijk levendbarend, is derhalve enigszins gezocht. Niettemin is het een kenmerkend verschijnsel, omdat er planten zijn, die onder gunstige omstandigheden (vruchtbare grond en veel vocht) alleen maar vivipare aartjes leveren.

Een tweede merkwaardigheid doet zich voor bij planten, die onder moeilijke omstandigheden trachten te overleven. In de duinen bijvoorbeeld kan het zo droog zijn, dat de planten afsterven, voordat de bloemen geheel gereed zijn. In zo'n geval doet Knolbeemdgras haar eerste naam "knol" en ook haar spontane soortnaam "bulbosa" eer aan.

De plant heeft stengels met een knolvormig verdikte voet. Na het afsterven van de halm kunnen deze op bolletjes gelijkende, onderste stengelgedeelten van de plant losraken en na verspreiding door de wind elders tot nieuwe planten uitgroeien.

Samenvattend kunnen we dus zeggen, dat Knolbeemdgras drie mogelijkheden voor voortplanting heeft: generatieve door middel van zaad, vegetatieve door viviparie of met bolletjes.

De kracht van Kweek

Het is denkbaar, dat menige (groente)-tuinliefhebber onaangename herinneringen aan het Kweekgras (*Elymus repens* of *Agropyron repens*) bewaart. Hét kenmerkende karakter van de Kweek is daarmee duidelijk aangegeven: 'repens' = kruipend. De sterke, overblijvende plant groeit steeds verder in haar terrein met haar sterk vertakt net van worteluitlopers. De aar is rechtopstaand en de aartjes zijn 3 tot 8 bloemig. Inderdaad doet het geheel aan tarwe denken, hetgeen in de oude benaming 'Triticurn' (tarwe) en 'Agropyron' (akkertarwe) tot uitdrukking komt.

Kweek wil heel goed groeien in voedsel- en stikstofrijke grond en kan heel goed tegen droogte. Ze heeft een grondverstevigende functie: met haar talrijke worteluitlopers kan het op hellingen, bij beken bijvoorbeeld, de oevers voor afkalving behoeden. In de geneeskunde wordt van de vele stoffen uit de wortel gebruik gemaakt om een bloedzuiverend middel te bereiden. Tot het geslacht Kweek (*Elymus*) behoren ook Biestarwegras. Strandkweek en Zeekweek uit onze duinen.

Kweekgras heeft de naam lastig te zijn in de tuin. Wanneer deze plant daar niet gewenst is, dient u gedurende één volle zomer nauwlettend elke nieuwe scheut weg te schoffelen. Dan is het de Kweek duidelijk, niet welkom te zijn.

Grijs worden

Buntgras (*Corynephorus canescens*) is een zodevormend grijsgroen overblijvend gras van onze dorre zand- en heidegronden en de kalkarme duinen. De bloeiwijze is een pluim, die alleen maar tijdens de bloei in uitgespreide houding staat, om de tweebloemige aartjes bij de bestuiving te gerieven.

Een subtiel kenmerk draagt het Buntgras aan het onderste kroonkalfje: de naald eindigt knotsvormig en samen met de krans van haren daar onder is de baard gevormd, die Buntgras van het geslacht 'Aira' onderscheidt. De naam 'Corynephorus' duidt op dat knotsvormige naaldeinde. De soortnaam 'canescens' betekent "grijs worden", waar dan het uiterlijk van dit gras mee is getypeerd.

In het Duits heet de plant Silbergras en in het Engels "grey hair grass". De naam Buntgras zou met biezen te maken hebben. Geheel zeker is het niet en dat is maar goed ook, want dit gras heeft met biezen niets gemeen. De

gedachte daaraan is misschien te verklaren uit het borstelige karakter van de in bosjes staande bladen. De bladen zijn borstelig opgerold, een maatregel om waterverdamping tegen te gaan.

Haver en toch geen haver

Om de genoemde naaldvorm en om het borstelig karakter van de bladeren wordt Buntgras tot een apart geslacht gerekend, daarmee gescheiden van het geslacht 'Aira' Dwerghaver, waartoe de bij ons inheemse Zilverhaver (*Aira caryophillea*) en Paashaver (*Aira praecox*) behoren. Beide laatste soorten zijn kleine, borstelige grasjes die we vooral aantreffen op arme, zandige bodems. Paashaver is met geen enkel ander klein grasje te verwarren. De typische groeivorm is duidelijk.

Zilverhaver oogt zeer mooi, vandaar waarschijnlijk de naam. Eens gedetermineerd is het duidelijk te herkennen.

Andere soorten

In de Noorderkempen zijn een groot aantal soorten te vinden. En het aantal neemt jaarlijks toe ...

In de randen om de maïsvelden worden de afgelopen jaren een toenemend aantal C4-grassen waargenomen. Deze zijn veelal van tropische of subtropische origine, gedijen wonderwel op kale, goed bemeste bodem en profiteren van de zomerse warmte. Zij zijn tegen heel wat onkruidverdelgers opgewassen en kunnen in een warme zomer een enorm aantal zaden produceren. Zaden die dan weer, ongewild, door de landbouwer of loonwerkers verspreid worden met de landbouwmachines. C4-grassen kunnen zeer snel groeien en koloniseren zo zeer snel grote oppervlaktes ... soms in dichte matten zodat andere planten geen kans maken. Hanepoot (*Echinochloa*), Vingergras (*Digitaria*), Naalbaar (*Setaria*), Gierst (*Panicum*) en Sorgo (*Sorghum*) zijn maar enkele voorbeelden.

Nieuwsgierig geworden

In bovenstaande bijdrage werden lang niet alle soorten uit onze regio voorgesteld.

Tijdens een 'Grassentocht' proberen we een aantal soorten aan de geïnteresseerde wandelaar voor te stellen.

Na de zoektochten in de Kalmthoutse Heide (2006) en De Maatjes (2007) komen dit jaar de grassen uit Urbane en Landbouwgebieden aan bod.

zaterdag 14 juni
"Grassenwandeling"

13.00 u. (15.30 u.)

BEEKDAL VAN DE KLEINE AA

Parking Heuvelhal, Kapelstraat, Essen-Centrum

Joris Pinseel

Tuinvlindertellingen 2008

Dit jaar herneemt Natuurpunt de grote telling van vlinders in de tuin. Je wordt uitgenodigd om in je eigen tuin mee te zoeken naar vlinders, ze te benoemen en te tellen én de waarnemingen door te geven.

Je kan ook vlindervriendelijke maatregelen nemen in je tuin.

Met hun grote diversiteit en hun gevarieerde ecologie zijn vlinders waardevolle indicatoren van de kwaliteit van ons leefmilieu. Ze reageren ook snel op veranderingen. Het is dus erg nuttig om informatie over vlinders te verzamelen en te melden.

Voor het opvolgen van de biodiversiteit wordt dus ook op u gerekend!

Je kan op twee manieren meedoen: vanaf april starten de maandelijkse vlindertellingen. Aan het eind van elke maand geef je de waarnemingen door.

Tijdens het weekend van 2 en 3 augustus is er een nationaal telweekend waarop iedereen zal worden opgeroepen om mee vlinders te tellen.

Soortenlijst Tuintellingen 2008

Dagvlinders voor onze regio

Dagpauwoog - Atalanta - Distelvlinder - Koninginnepage- Citroenvlinder - Gehakkelde aurelia - Landkaartje - Kleine vos

Kleine vuurvlinder - Zilverblauwtje - Icarusblauwte - Klein koolwitje- Groot koolwitje - Klein geaderd witje - Bruin zandoogje - Oranje zandoogje - Bont zandoogje

Nachtvlinders voor onze regio

Kolibrievlinder - Gamma-uil

Bron : www.natuurpunt.be/

Wie interesse zou hebben kan steeds contact opnemen met

Joris Pinseel (tel. 03/667.57.97)

Lieveheersbeestjes

In 2002 startten enkele insectenliefhebbers met een inventarisatie van Lieveheersbeestjes in de Noorderkempen. Heel vaak ging het om toevallige ontdekkingen. M.a.w. er werd niet gericht gezocht naar soorten. Al de verzamelde gegevens werden doorgestuurd naar de Lieveheersbeestjeswerkgroep van JNM en staan ondertussen op een zeer verzorgde website (te vinden bij het Instituut voor Natuurbehoud). Ondertussen verscheen er ook een fraai uitgegeven verspreidingsatlasje van de Pimpanpoentjes.

Ook in 2007 werd nog gezocht naar deze kleurrijke insectjes.

Tijdens de Lieveheersbeestjesdag op de Kalmthoutse Heide werd gericht gezocht naar LVH en er werden enkele nieuwe soorten voor de streek ontdekt. Koen Verschoore nam het Benegobos voor zijn rekening en ontdekte hier ook enkele interessante soorten.

Ikzelf onderzocht enkele tuinen en noteerde toevallige waarnemingen tijdens inventarisatierondes in Essen en Kalmthout.

Opvallend was weer de 'invasie' van Aziatische Veelkleurige LVH in het najaar. Een aantal woningen met lichte baksteen werden weer door deze uitheemse soort druk bezocht.

In 2008 plannen we verder te gaan met de zoektocht naar deze beestjes. Onze reservaten zullen we zeker terug onder de loep nemen om te zien welke soorten we daar kunnen aantreffen.

Ondertussen werden reeds een aantal soorten opgemerkt: 7-stippelig en 22-stippelig LVH werden tijdens werkzaamheden in de tuin al waargenomen (het zachte weer van de maand februari zit daar zeker voor iets tussen). Zowel binnenshuis als op zuidelijk geïntendeerde gevels werden ook al Aziatische Veelkleurige LVH opgemerkt.

U merkt het ... ook tijdens de winterperiode kunnen we Lieveheersbeestjes opmerken.

Joris Pinseel

Een gierzwaluw en boerenzwaluw door omstandigheden in hechte vriendschap.

Het zwaluwseizoen 2007 was nat en winderig.

Nestplaatszoekende gierzwaluwen (de 'zoekvogels') zijn maar weinig rondom de nestplaatsen gesignaleerd. De broedvogels hebben hun nesten groot gebracht maar ook zijn er jongen door voedselgebrek (omdat de ouders naar betere oorden waren vertrokken?) gestorven of vroegtijdig uit het nest gekropen.

Ook de boerenzwaluwen hadden het niet gemakkelijk. Regelmatig kwamen er meldingen binnen van dode en uit het nest gevallen jongen. Om nog maar niet te spreken over de nesten die boordevol parasieten zaten. Parasieten gedijen goed in broeierig en erg vochtig weer en dat heeft menig

jong aan den lijve ondervonden. Veel boerenzwaluwen hebben voor het 2de broedsel noodgedwongen een nieuw nest moeten maken.

Door de polder fietsend zag ik boerenzwaluwen in de wilgen zitten om luisjes op te pikken. Boerenzwaluwen in BOMEN zitten eten !!!! Niet eens laag scherend over de wei of in de luwte van de dijk of slootkant...

Nu op 24 augustus 2007 heb ik nog een boerenzwaluw (die parasieten en darmwormen heeft overleefd) en een gierzwaluw met uitgevallen slagpennen (door gebrek aan voedsel op het moment dat de slagpennen werden aangemaakt) in de opvang.

Voor de warmte en gezelligheid heb ik ze bij elkaar gezet.

De gierzwaluw vindt het heerlijk om onder de boerenzwaluw te duiken. Ze zitten knus tegen elkaar aan.

Omdat de gierzwaluw 'geestelijk' al lang uitvliegrijp is spert hij niet meer en moet het eten, met zachte hand, worden geforceerd. De boerenzwaluw spert en pietert de hele dag gezellig. Wat we bij gierzwaluwen in de nesten zien is dat de vogels elkaar vaak liefdevol door de veertjes van kop en keel strijken.

Prachtig dat deze 2 vogels dat ook doen! Door de antiwormkuur, de multivitaminen en de extra vitamine B worden het prachtige zwaluwen met glanzende veren.

De nieuwe slagpennen van de gierzwaluw hoeven nog maar zo'n 5 cm te groeien...

Toen de boerenzwaluw aan vlieg oefeningen toe was, beiden zijn al een keer uitgebroken, is de gierzwaluw mee de vliegekooi in gegaan. Een gierzwaluw hangt graag en een boerenzwaluw zit graag op een verhoging. In de vliegekooi ligt een tak. Hangt de gierzwaluw tegen het gaas, dan vliegt de boerenzwaluw er naar toe en duikt er boven op.

Zit de boerenzwaluw op een tak, dan laat de gierzwaluw zich met gespreide vleugels vallen en af en toe landt hijop de tak! 's Nachts gaan ze samen in de warme opvangdoos. Om te voorkomen dat de boerenzwaluw 's morgens de hele kamer door gaat vliegen mag die eerst uit de doos om te eten. Tot mijn grote verbazing hoorde ik toen ik daar mee bezig was vanuit de doos een Sriieieieie. De gierzwaluw riep zijn maatje! Ook in de kooi communiceren ze regelmatig. Priet - priet en Sriieieie.

Een boerenzwaluw en een gierzwaluw met geluid en lichamenlijk in contact. Nog een dag of vijf en ze kunnen samen de lucht in.....

Vandaag is het zo ver! ... De twee zwaluwen los gelaten.

Als eerste de boerenzwaluw, hij was niet te houden. Nog voor de deksel van de doos was en ik hem goed op mijn hand kon zetten, vloog hij de lucht in. Draaide wat rondjes boven ons hoofd en ging toen aan de rand van het grote veld in de struiken zitten. Hij was gewend om in de kooi op een tak te zitten...

En dan gaat het toch weer anders dan je verwacht! Ook de gierzwaluw was al op de vleugels voor dat ik mijn hand omhoog had. Gevolg was dat hij moeite had om hoogte te krijgen. Hij was gewend om in de vliegkooi goed uit te kijken waar hij kon landen. Hij had goed in mijn handen de vleugels geoefend maar echt in de vrijheid vliegen blijkt steeds weer even wennen te zijn. Snelle vleugelslagen langzaam de hoogte in en zoeken naar balans. Hij schudde zich een aantal keer goed uit. In het seizoen komen de volwassen gierzwaluwen in de lucht jonge vogels welkom heten. Ze begeleiden de jonge vogels en stuwen ze mee omhoog. Helaas vliegen er nu geen soortgenoten meer in de lucht en deze gierzwaluw moest het op eigen kracht doen. Vanuit de struiken klonk er op dat moment gepieter/geroep van de boerenzwaluw en waarschijnlijk hoorde de gierzwaluw dat ook. Hij vloog direct de richting van het 'gepieter' open ook de gierzwaluw ging in de struik zitten...niet ver van de boerenzwaluw vandaan...

Dat gaf geen goed gevoel en wij hebben hem met zachte hand uit de struik geschud. De boerenzwaluw was toen al verder weggevlogen, richting een grote kolonie 'boertjes'. De gierzwaluw vloog de struik uit ...en ja hoor hij maakte goed hoogte. ...hoger en hoger klom hij... Na een paar rondjes vertrok hij richting zuiden.

Twee zwaluwen door omstandigheden verenigd in vriendschap volgen ieder hun eigen weg in het luchtruim.

29 Augustus 2007
Ingrid Nagtzaam

Vogels in de winter

Seizoensoverzicht periode december 2007 – februari 2008

De afgelopen periode konden we weer niet spreken van een echte winter. Even was er sprake van een korte koudeprik maar verder was het ook nu weer - vaak te warm voor de tijd van het jaar. Je kon moeilijk naast de vaakgenoemde term "global warming" kijken. In februari kregen we zowaar te maken met een echt lentegevoel. Verschillende vogels kwamen vroeger terug uit hun wintergebied en er fladderden op diverse plaatsen al heel wat vlinders rond. In volgend overzicht zul je merken dat, ondanks de zachte winter, ook nu weer heel wat leuke waarnemingen werden verricht.

De enige **Dodaarsjes** (*Tachybaptus ruficollis*) van deze periode werden waargenomen op de Putse Moer in de Kalmthoutse Heide en op de Kleine Aa te Essen.

Enkele **Aalscholvers** (*Phalacrocorax aristotelis*) lieten zich regelmatig bekijken op diverse plaatsen in de regio.

In deze periode was er slechts 1 waarneming van een **Grote Zilverreiger** (*Egretta alba*). Op 22 dec. vloog er 1 ex. over Wuustwezel-Loenhout.

In jan. en feb. werden geregeld enkele pleisterende of overvliegende **Ooievaars** (*Ciconia ciconia*) genoteerd.

Verrassend was de groep **Kleine Zwanen** (*Cygnus bewickii*) die vanaf eind tot half jan. te Wuustwezel-Loenhout pleisterde. Op 22 jan. waren er in de omgeving van Loenhout en Meer maar liefst 27 exn. aanwezig. Nog onverwachter was de groep van 33 exn. die op 16 feb. in de Wezelse Heide neerstreek! De volgende dag waren alle zwanen echter vertrokken. In de Brechtse Heide pleisterde heel de winter een mooie groep van 11 **Wilde Zwanen** (*Cygnus cygnus*).

Op enkele plaatsen in de regio verbleven kleine tot redelijke grote groepen **Toendrarietganzen** (*Anser serrirostris*). In de Wouwse Plantage werden tot 280 exn. geteld, in Loenhout zaten tot 510 exn. en in de Wezelse Heide werden meer dan 400 exn. waargenomen.

Bij de Wouwse Plantage werden ook af en toe **Kleine Rietganzen** (*Anser brachyrhynchus*) waargenomen. Op 5 jan. waren hier zelfs 10 exn. aanwezig. Ook in Loenhout was enkele dagen een ex. aanwezig. In de Wouwse Plantage foerageerden afgelopen winter tot 1700 **Kolganzen** (*Anser albifrons*). Op andere plaatsen werden vooral kleinere groepjes

waargenomen. **Grauwe Ganzen** (*Anser albifrons*) waren ook bijna heel de winter aanwezig op diverse plaatsen, maar dan eerder in kleine groepjes.

Een aangename verrassing was een **Roodhalsgans** (*Branta ruficollis*) die op 1 en 2 dec. aanwezig was in de Wouwse Plantage.

Vanaf begin feb. waren terug enkele **Bergeenden** (*Tadorna tadorna*) aanwezig in de Kalmthoutse Heide.

Het Stappersven was traditioneel weer het beste ven voor de meeste eendensoorten. Hier verbleven heel de winter max. 120 **Smienten** (*Anas penelope*). **Krakeenden** (*Anas strepera*) waren vooral in kleinere aantallen waargenomen. Mooie groepen **Wintertalingen** (*Anas crecca*) werden waargenomen in de Matjens en de Kalmthoutse Heide. Hier werden resp. 225 en 250 exn. geteld. Op het Stappersven pleisterden tot 60 **Pijlstaarten** (*Anas acuta*). Begin feb. werden er tot 64 **Slobeenden** (*Anas clypeata*) geteld op het Stappersven.

Op 29 dec. was een vrouwtje **Krooneend** (*Netta rufina*) aanwezig op de E10-plas van Schoten.

Tafeleenden (*Netta rufina*) werden voornamelijk in kleine groepen waargenomen op het Stappersven. Ditzelfde gold ook voor **Kuifeenden** (*Aythya fuligula*). Op ditzelfde ven was ook een hybride **Kuifeend X Toppereend** (*Aythya fuligula x Aythya fuligula*) aanwezig op 1 en 9 dec..

Brielduikers (*Bucephala clangula*) waren deze winter in redelijke aantallen aanwezig. Op 12 feb. waren 12 exn. aanwezig op het Stappersven.

In de Maatjes, op het Groot Schietveld en de Kalmthoutse Heide werden de meeste **Blauwe Kiekendieven** (*Circus cyaneus*) waargenomen. Op het Groot Schietveld werden tot 3 verschillende exn. geteld.

Eén van de betere soorten was een **Ruigpootbuiser** (*Buteo lagopus*) die op 14 dec. kortstondig aanwezig was boven de graanakker in de Kalmthoutse Heide.

Een wijfje **Smelleken** (*Falco columbarius*) overwinterde in de Wezelse Hei. **Slechtvalken** (*Falco peregrinus*) worden steeds vaker gezien. Ook in onze regio is dit stilaan een gewone verschijning.

Positief is dat er in vergelijking met voorgaande jaren meer waarnemingen binnenkwamen van **Patrijzen** (*Perdix perdix*). De grootste groep in Loenhout bestond uit 13 exn.

De eerste **Scholekster** (*Haematopus ostralegus*) pleisterde op 26 feb. in Wuustwezel-Gooreind.

De enige **Kemphaan** (*Philomachus pugnax*) voor deze periode werd waargenomen in de Wouwse Plantage.

Eind jan. werden 2 **Bokjes** (*Lymnocyptes minimus*) opgestoten in de Kalmthoutse Heide. Kleine groepjes **Watersnippen** (*Gallinago gallinago*) werden af en toe op diverse plaatsen gemeld. **Houtsnippen** (*Scolopax rusticola*) werden onder meer opgestoten in Kalmthout-Centrum, de Kalmthoutse Heide en het Klein en het Groot Schietveld.

Op 24 feb. werd de eerste **Grutto** (*Limosa Limosa*) opgemerkt in de Wouwse Plantage.

Een **Witgatje** (*Tringa ochropus*) was op 24 dec. aanwezig in Kalmthout.

Eind feb. verschenen de eerste **Zwartkopmeeuwen** (*Larus melanocephalus*) in de regio.

Zwarte Spechten (*Dryocopus martius*) werden weer heel wat waargenomen. Ook **Kleine Bonte Specht** (*Dendrocopos minor*) doet het heel goed. Zo kwamen er onder andere meldingen uit de Wildertse Duintjes, de Kalmthoutse Heide, Kalmthout-Centrum en het Groot Schietveld.

Eind jan. waren al reeds de eerste **Boomleeuweriken** (*Lullula arborea*) terug in de regio.

In de Kalmthoutse Heide en het Groot Schietveld verbleef een groep **Waterpiepers** (*Anthus rubescens*) met maxima van resp. 23 en 13 exn.

Deze winter verbleven er ook weer enkele **Grote Gele Kwikstaarten** (*Motacilla cinerea*) in de streek.

In dec. waren er nog enkele waarnemingen van **Roodborsttapuit** (*Saxicola torquata*) in de Kalmthoutse Heide en de Wezelse Heide. De eerste exn. voor 2008 werden eind feb. waargenomen in de Wezelse Heide.

In Essen waren er enkele winterwaarnemingen van **Vuurgoudhaantjes** (*Regulus ignicapillus*).

Eind dec. werd er in de Maatjes kortstondig een **Baardmannetje** (*Regulus ignicapillus*) gehoord.

Klapeksters (*Regulus ignicapillus*) waren weer goed vertegenwoordigd in de heidegebieden in de regio. Op het Groot en Klein Schietveld overwinterden een 3-tal exn., in de Kalmthoutse Heide waren minimum 2 exn. aanwezig.

Op enkele plaatsen kwamen mooie groepjes **Putters** (*Carduelis carduelis*) foerageren in elzenbomen of op onkruidzaden. Af en toe werden **Grote Barmsijzen** (*Carduelis flammea*) en **Kleine Barmsijzen** (*Carduelis cabaret*) waargenomen.

In jan. vertoefde er een groepje van 8 **Noordse Goudvinken** (*Pyrrhula pyrrhula*) in Essen-Hemrijk.

Eveneens in Essen-Hemelrijk werd het enige groepje **Kruisbekken** (*Loxia curvirostra*) waargenomen van deze winterperiode.

De akker die met graan werd ingezaaid in de Kalmthoutse Heide is een groot succes voor vinkachtigen en gorzen. Dit is de eerste winter (sinds lang) dat er regelmatig terug **Geelgorzen** (*Emberiza citrinella*) in de streek vertoefden. In de Kalmthoutse Heide waren tot 12 exn. aanwezig.

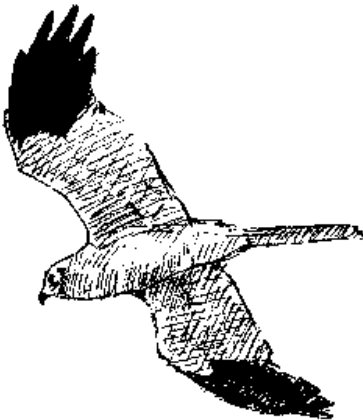
De verrassing was compleet toen hier ook een **Grauwe Gors** (*Miliaria calandra*) bleek tussen te zitten!

Tot zover dit overzicht. En volledig overzicht van de waarnemingen vind je op www.noorderkempen.be

Bedankt aan alle waarnemers voor het bezorgen van hun gegevens.

Waarnemers: Niels Antonissen, Bart Hoeymans, Paul Ceusters, Wim De Bock, Jef De Ridder, Huub Don, Steven De Saeger, Joris Elst, Jos Jacobs, Louis Jacobs, Herman Jacobs, Jean Jordaens, Stijn Leestmans, Ignace Ledegen, Jos Keuppens, Karel Molenberghs, René Nelen, Herman Nuytemans, Eveline Pinseel, Joris Pinseel, Paul Snels, Dirk Symens, Peter Symens, Joachim Teunen, Wim Vandenberg, Cel Van Hooydonck, Cees Van Laerhoven, Wouter Vanwesenbeeck, Glenn Vermeersch, Koen Verschoore, Herman Voet, Bram Vogels

Samenstelling: Wouter Vanwesenbeeck

Winterkoning

Als het sneeuwt
Zit jij op een takje
Trots over je witte land

Als het zonneschijnt
zit jij te kwetteren
Angst om je kleine nest

Als het zomert
Horen we je niet
Zo vol zit je snaveltje

Als het waait
Zit je verborgen
In de donkerste boom

Jij, de kleinste koning
Winterkoning

Eveline Pinseel
27 juli 2007